

RECENZJA dysertacji ks. mgr lic. Waltera Rachwalika: *Specyfika współczesnego polskiego mistycyzmu na przykładzie pism św. Siostry Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej. Studium porównawcze z teologii duchowości*, napisanej pod kierunkiem ks. dr hab. Konrada Glombika, prof. UO.

Za wielkim, franciszkańskim teologiem św. Bonawenturą (1221-1274) można przyjąć, że mistyka jest „cognitio Dei quasi experimentalis”. To jakby doświadczalne poznanie Boga daje udział w Jego przymiotach, dzięki czemu możliwe jest zawieszenie praw natury i w konsekwencji pojawiają się niezwykle wydarzenia wiary. Tym jakby doświadczalnym poznanem Boga powiązanych z niezwykle zjawiskami wiary zajmuje się przede wszystkim teologia mistyczna. Posiłkując się traktatem o teologii mistycznej Pseudo-Dionizego Areopagity (V/VI w.) można ją zdefiniować jako naukę o doświadczeniu „rzeczy niewidzialnych”, do których człowiek nie może wtargnąć własną siłą, lecz tylko dzięki łasce. To ona niejako unosi człowieka na łono „rzeczy niewidzialnych”, których rozum nie rozumie, ale wola je kocha, a serce się nimi rozkoszuje. Elementy teologii mistycznej obecne w pismach Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej chce usystematyzować, a następnie porównać i poddać krytyce dysertacja Waltera Rachwalika.

Celem tej dysertacji jest „ukazanie specyfiki polskiego mistycyzmu w oparciu o porównanie pism św. Faustyny i A. Lenczewskiej” (s. 14). Warto w tym miejscu przypomnieć słownikową definicję „specyfiki”. Jest ona szczególnym i niepowtarzalnym charakterem czegoś. Doktorant stawia sobie ambitny cel badawczy, którym ma być nie tylko usystematyzowanie elementów teologii mistycznej Kowalskiej i Lenczewskiej, a następnie ich porównanie, lecz również ukazanie szczególnego i niepowtarzanego charakteru tej teologii. Jest to zamierzenie godne rozprawy doktorskiej. Z porównań zawsze rodzi się coś nowego będącego wkładem do nauki. Ukazanie zaś w oparciu o to porównanie szczególnego i niepowtarzalnego charakteru niezwykle zjawisk mistycznych Kowalskiej i Lenczewskiej zdaje się zapowiadać jakieś wybitne osiągnięcie naukowe. Na s. 17 Doktorant do przedstawionego wcześniej celu swoich badań dodaje jeszcze nowe elementy, którymi są „rzetelna ocena teologiczna i specyficzna wartość pism obu mistyczek”. W owej „rzetelnej ocenie teologicznej” należałoby widzieć naukową krytykę usystematyzowanej teologii mistycznej Kowalskiej i Lenczewskiej, natomiast w owej „specyficznej wartości pism obu mistyczek” należy widzieć ich oryginalność. Krytyka i oryginalność są koniecznymi przymiotami rozprawy doktorskiej.

Drogę wiodącą do osiągnięcia celu pracy Doktorant podzielił na cztery etapy. Etap pierwszy rozpoczyna Doktorant od przedstawienia trzech mistyków: św. Pio z Pietrelciny

(Francesco Forgione), Wandę Boniszewską i Helenę Majewską. Jest to zbyt techniczny element dysertacji z tego względu, że jej bohaterkami powinny być dwie tytułowe mistyczki: Kowalska i Lenczewska. Wspomnienie o Forgione, Boniszewskiej i Majewskiej nie zostało w pracy wykorzystane np. do podkreślenia oryginalności teologii mistycznej Kowalskiej i Lenczewskiej. Omówienie przedstawicieli teologii mistycznej Garigou-Lagrange, Tanquerey i Urbańskiego nie doprowadziło Doktoranta do przyjęcia jakiejś koncepcji mistyki i w ślad za tym – teologii mistycznej. Doktorant powinien odnieść się do dyskusji na temat różnicy pomiędzy mistyką i mistycyzmem. Wystarczy przejrzeć słowniki (np. Peter Dinzelbacher, Leksykon mistyki), aby przekonać się, że problemem jest utożsamianie mistyki z mistycyzmem. Na potrzeby dysertacji Doktorant mógł zaproponować jakąś definicję teologii mistycznej, np. jest to metodyczna i usystematyzowana refleksja nad świadomym i bezpośrednim doświadczeniem obecności Boga w człowieku, któremu mogą towarzyszyć niezwykle zjawiska wiary. Te zjawiska zostały przez Doktoranta usystematyzowane i opisane. Temu opisowi brakuje jednak teologicznej głębi. Niezwykle zjawiska wiary mogą towarzyszyć doświadczeniom obecności Boga w człowieku, bo w takim stanie nie tylko Bóg jest obecny w człowieku, ale i człowiek obecny jest w Bogu, a będąc obecny w Bogu może doświadczyć zawieszenia praw natury. Drugi etap drogi przynosi charakterystykę pism Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej. Doktorant nie wydobywa jednak z nich jakiejś refleksji nad doświadczeniem obecności Boga w człowieku. Nie tworzy więc jakiejś koncepcji teologii mistycznej Kowalskiej i Lenczewskiej, tym bardziej nie ukazuje, że są to koncepcje „specyficzne”, czyli odznaczające się szczególnym i niepowtarzalnym charakterem. Trzeci etap drogi jest opisem zjawisk mistycznych w pismach Kowalskiej i Lenczewskiej. Ten opis ma charakter niemal podręcznikowy, a podręcznik nie jest ideałem dla dysertacji o doktorskich ambicjach. Doktorant mógł uczynić doktorski zabieg ukazując związek mistycznych fenomenów z doświadczeniami obecności Boga Kowalskiej i Lenczewskiej lub też krytycznie spojrzeć na nie. Przykładowo, opisuje spotkanie Faustyny Kowalskiej z Bogiem Ojcem. Jak takie spotkanie z Bogiem Ojcem ma się do dogmatycznej zasady, że w Trójcy Świętej wszystko jest wspólne z wyjątkiem przeciwstawnych relacji, a więc wspólne jest również działanie?. Wreszcie czwarty etap drogi ukazuje ponadczasowe przesłanie pism Kowalskiej i Lenczewskiej. Tym przesłaniem jest miłosierdzie, nawrócenie i apostołstwo. Jest to przesłanie ewangeliczne i dlatego ma ponadczasowy charakter jak Ewangelia. Ten etap zdecydowanie wykracza poza pole badań określone przez temat pracy. Nijak się ma do celu badań: „ukazanie specyfiki polskiego mistycyzmu w oparciu o porównanie pism św. Faustyny i A. Lenczewskiej” (s. 14): „rzetelna ocena teologiczna i specyficzna wartość pism obu mistyczek”. O miłosierdziu

Bożym pisał – i nie tylko on – nie będący mistykiem Jacek Woroniecki (Zob. *Tajemnica Miłosierdzia Bożego*). Świadectwem i apostołstwem miłosierdzia Bożego jest *miasteczko miłosierdzia* w Branicach – dzieło biskupa nie będącego mistykiem Józefa Nathana. A iluż świętych nie będących mistykami wzywało do nawrócenia i świętości życia? *Nihil novi!* Od kandydata do stopnia doktora można by oczekiwać opracowania w oparciu o elementy teologii mistycznej w pismach Kowalskiej i Lenczewskiej jakiejś mistyki miłosierdzia. Samo *cognitio Dei quasi experimentalis* jest już doświadczeniem Bożego miłosierdzia.

Poprzez cztery etapy drogi Doktorant nie doszedł do celu badań, czyli do ukazania specyfiki polskiego mistycyzmu w oparciu o porównanie pism św. Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej (por. s. 14) oraz do rzetelnej oceny teologicznej (por. s. 17). Nie mniej jednak dysertacja nie zasługuje na negatywną ocenę. W drodze do zbyt ambitnie określonego celu badań Doktorant legitymuje się pewnymi osiągnięciami zarówno w merytorycznej, jak i formalnej stronie pracy.

Gdy chodzi o merytoryczną stronę pracy to jej osiągnięciem jest konsekwentne ukazywanie związków mistycznych doświadczeń z Duchem Świętym. To powiązanie jest oryginalnym wkładem zarówno do teologii mistycznej, jak i do pneumatologii. Teologia mistyczna powinna odznaczać się rysem pneumatologicznym. Życie mistyka jest życiem w Duchu Świętym. Mieszkający w człowieku Duch Święty prowadzi go na wyżyny mistyki. Kolejnym osiągnięciem jest wyczerpujący opis niezwykłych zjawisk wiary towarzyszący mistykom. Niezwykłe zjawiska wiary są jakby oknem na „rzeczy niewidzialne” stworzone przez Boga wraz z „rzeczami widzialnymi”. Są to jednak zjawiska drugoplanowe i uboczne, bo Jezus błogosławi tych, którzy nie widzieli, a uwierzyli (por. J.) Nie ostatnim osiągnięciem pracy jest powiązanie niezwykłych zjawisk wiary z codziennością. Choć niezwykłe zjawiska wiary czasami dosłownie odrywają mistyka od ziemi, to jednak po ich ustaniu mistyk wraca na ziemię, gdzie w codzienności ma żyć Bogiem odkrywając go w drugim człowieku. Mistyka dająca doświadczalne poznanie Boga nie odrywa od człowieka lecz prowadzi do doświadczenia miłości wobec niego.

Gdy chodzi o formalną stronę dysertacji, to Doktorant obrał odpowiednią metodę. Jest to analiza źródeł i metoda porównawcza. Dysertacja jest oparta na solidnej bazie bibliograficznej. Zawiera ona wszystkie pisma Kowalskiej i Lenczewskiej, ich opracowania oraz najważniejsze pozycje z zakresu teologii mistycznej.

Lektura dysertacji zrodziła następujące pytania:
jaki jest związek fenomenów mistycznych z charyzmatami?;

jakie jest teologiczne tło doświadczenia stygmatów w przypadku stygmatyków oraz światła Taboru w przypadku hezychastów?;

jak w świetle współczesnej eschatologii należałoby ocenić kontakty z duszami będącymi w procesie oczyszczenia?

W sumie Doktorant postawił sobie wysoko poprzeczkę, gdy chodzi o cel badań. Okazała się ona dla niego zbyt wysoka. Doktorant nie ukazał specyfiki, czyli szczególnego i niepowtarzalnego charakteru polskiego mistycyzmu w oparciu o porównanie pism św. Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej. Za słabo wybrzmiała też owa „rzetelna ocena teologiczna”, o której napisał Doktorant. Nie oznacza to jednak fiaska przeprowadzonych badań. Wnoszą one dostateczny wkład do teologii mistycznej, choć mogły wnieść więcej. Doktorant wykazał się dostateczną umiejętnością prowadzenia badań naukowych, choć mogłaby być ona większa. Doktorant posiadał dużą wiedzę dotyczącą przede wszystkim mistyków polskich oraz wiedzę z zakresu teologii mistycznej. Ta wiedza w dostatecznym stopniu odzwierciedliła się w dysertacji. Doktorant w dostatecznym, czyli wystarczającym, a nawet zadowalającym stopniu wypełnił trzy określone przez prawo warunki kontynuowania przewodu doktorskiego. Na podstawie tej dostateczności stawiam wniosek o kontynuowanie przewodu doktorskiego.

Wrocław 31.08.2023

prof. dr hab. Bogdan Ferdek
Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu